

לקרוא, להבין, לשמוע, לשנן, להמיר, למחזר

➔ שלומית גבע מור

ספר הלימוד המוקלט לרמות א - ב+ **ללמוד עברית באתר ובכיתה** נכתב אל נוכח תוכנית הלימודים החדשה שיצר האגף לחינוך מבוגרים במשרד החינוך. הוא ישולב באתר מודל של האגף כאתר לימודי. אתאר להלן את הרציונל הפדגוגי, היקף החומר, מאפייניו וסגנונו, אציע דרכי עבודה ואוסיף דוגמאות של קטעים ושיעורים.

הרציונל הפדגוגי

למידת שפה זרה/שנייה מחייבת שמיעה מרובה ודיווש רב בעל פה, כלומר שינון ותרגול בהמרות של פריטי הלשון השונים. פריטי הלשון צריכים להיות מלאים ותקשורתיים (משפט, תבנית, מבע - להבדיל ממילה). הכרחית חזרה על חומר שנלמד במועדים שונים (לאחר יום ההקניה). חזרה משמעה שינון החומר כמות שהוא, תוך ביצוע המרות קלות. המחזור - כלומר 'פירוק' החומר הנלמד (קטע לימודי - מסיפור עד משפט) ושימוש באבריו בצורות אחרות - גם הוא הכרחי אלא אם כן מדובר במבנים שהם בבחינת 'קח והשתמש'. בסיס השפה הנלמדת יהיה 'סגור'. כלומר, ההבעה של התלמיד נתונה בשלב זה בסד המשפטים וקטעי הלימוד הנלמדים. בהמשך, כאשר קיימת כבר תשתית מתאימה, ניתן לתרגל תבניות פתוחות למחצה. פריטי לשון, המופיעים בשיר חרוז או במבע, קלים יותר לקליטה. הפריט היעיל ביותר הוא המבע הסגור התקשורתי המתאים לשימוש מידי כמות שהוא. האפשרות הניתנת לתלמיד לקרוא, לתרגם, להבין ולשמוע באופן עצמאי - כל אחד כפי יכולתו וצרכיו - מזרזת את הלמידה ומאפשרת למורה למקד את העבודה בכיתה בשימוש בפריטי הלשון ובמיומנות הדיבור. הלמידה העצמית יכולה לבוא לאחר הלמידה בכיתה כחזרה וחיזוק או - בשלב מתקדם יותר - להקדים את הלמידה בכיתה. פריטי הלשון אינם מתחלקים ל'קשים' ו'קלים' אלא לשימושיים יותר ושימושיים פחות. אמנם על-פי ניסיונו, קיימים פריטי לשון ותבניות שקשה יותר לקולטם, והשימוש השגוי בהם חוזר ומופיע גם ברמות הלימוד הגבוהות. מדובר בעיקר בשימוש במילות היחס הנצרכות בה' היידוע ובצירופי סמיכות. דווקא משום כך יש, להערכתנו, לשנן לחזק ולהפנים עניינים אלה מן ההתחלה.

שלומית גבע מור היא מדריכה במחוז ירושלים באגף לחינוך מבוגרים.

עירוב משלבים במידה מתונה מוסיף עניין, חן ומשמעות ללימוד השפה. הוא מגביר את החשק והמוטיבציה אצל הלומד, מחקה במידה מסוימת את הדובר הילידי שגם הוא מערב משלבי לשון ובזאת מבטא את סגנונו הייחודי בשפה. יש להטיל עבודת בית בכתיבה, לשם הפנמת חומר שתורגל בקריאה ובדיבור בכיתה ולשם חיזוק וביסוס מיומנות הכתיבה הגרפית והכתיב הנכון. משמעת למידה. דרישות לימודיות נחושות וברורות יחד עם אמון ביכולתו של התלמיד וחיזוק ביטחונו העצמי כלומד מצליח - אלה מהוות יסוד חיוני להצלחת תהליך הלמידה. תמצות גישת ההוראה שלנו: לקרוא, להבין, לשמוע, לשנן, להמיר, למחזר: יש להבין את הפריט, לחזור עליו, לשנן ולהמיר אותו עד הפנמתו, ואז להשתמש בו שוב בצורה שונה ובמקום אחר - משמע למחזר.

היקף החומר

בספר 28 פרקים שבהם התייחסות לתחומי התפקוד היומיומיים ושימוש באוצר המילים ותבניות הלשון ברמות א'-ב' ומעלה. בכל פרק שיעורים אחדים, ובכל שיעור קטעים שונים ומגוונים.

לנושא הפועל קיימת התייחסות באופנים שונים: בסוף כל פרק לימודי הוספנו קטע המרות לפעלים שבמהלכו. פרק ט"ז מוקדש לחזרה על זמן ההווה לפי בניינים. פרק ט"ז מוקדש לעבר בגוף שלישי באמצעות סיפורים, משלים ואגדות. בפרק י"ז - העבר לפי בניינים. בפרק כ"ב - העתיד לפי בניינים. הלימוד ייעשה בהדרגה לאורך הקורס.

תוכן עניינים מפורט מציג את נושאי התוכן: תבניות הלשון, אוצר המילים והפעלים של כל פרק, כמו גם את ההתאמה למטרה בתוכנית הלימודים החדשה (תוכנית הלימודים החדשה מאורגנת לפי מטרות). שימוש בתוכן העניינים בצורה מקוונת מאפשר חיפוש מהיר של פריטים מבוקשים.

עבודת הכתיבה של הספר נעשתה תוך התייחסות מתמדת לתוכנית הלימודים - בכל הקשור לתבניות לשון, אוצר מילים ונושאים. לעתים פריטי לשון התניידו ממטרה למטרה אם התאימו יותר לתוכן ולנושא של מטרה אחרת. יש להבהיר כי אוצר הפעלים והמבעים עשיר יותר מן הנדרש בתוכנית. הדבר בולט בפרקים האחרונים בהם ניתן להגדיר את הרמה כב' גבוהה-תחילת ג'.

מאפיינים ומגוון

שפת הכתיבה היא פשוטה ויומיומית. קטעי הכתיבה קצרים, המשפטים קצרים והשורות קצרות.

הכתיבה משננת ומתרגלת תבניות ואוצר מילים, לעתים היא חרוזה קלות ופעמים נדירות אף משתעשעת (במקרים אלה מופיע סימן 'מחייך' על יד הקטע). המחזור סובב בעיקר סביב הפועל בקטעי המרות בסוף כל פרק.

לעתים קיים רצף והמשך בתוכן ומשמעות מקטע לקטע, לשם חיזוק תבניות ופריטי לשון. הקטעים מגוונים. אפשר למצוא בהם: תיאורים, דיאלוגים, שאלונים, המרות של פעלים, קבוצת מבעים המביעות מסר אחד בצורות שונות, סיפורים קצרים ועוד. קטעים רבים מציעים הפעלה כשאלונים ממש או בשאלה המחזירה את הלומד לעיסוק נוסף בהם.

הפעלות נוספות לתלמיד בכיתה מוצעות בין קטעי הלמידה. כל הקטעים, כולל דברי הסבר פשוטים וטבלאות דקדוקיות, מוקלטים. ללומד ניתנת האפשרות לראות את הקטע כתוב מול עיניו ולהאזין לקובץ הקול. קובצי הקול הוקלטו באולפן קול והוקראו על ידי שני קריינים מקצועיים - שירה גרא וגבי יינן. בסוף כל פרק (א' עד כ') סדרת שאלות המתייחסות לנלמד באותו פרק.

דרכי עבודה מוצעות

המשאב המיוחד ספר זה הוא האפשרות של הלומד ללמוד באופן עצמאי בזכות קובצי הקול המצורפים. הלומד יכול לקרוא ולתרגם בעזרת כלי תרגום מקוונים, להאזין אין ספור פעמים, ללמוד בעל פה ולהפנים תבניות ואוצר מילים המופיעים בקטע. עבודה זאת יכולה להיעשות לאחר, לפני, או במהלך הצגת פריטי לשון ולמידתם בכיתה. בכיתה פעילות הלמידה תשלים את הלמידה העצמית בעזרת קריאה קולית רהוטה של קטעים נבחרים, בהפעלות בדיבור לפי הקטעים ובהשראתם, בהתמקדות במטרה התקשורתית הרלוונטית בתוכנית הלימודים החדשה ובהבהרה קצרצרה של נושאים דקדוקיים לפי הצורך. כמו-כן אפשר להסתייע בתרגול נוסף, תוך שימוש במקורות למידה תומכים נוספים - אף זאת לפי הצורך. תמיד כדאי להטיל כעבודת בית תרגיל כתיבה לשם חזרה על הנלמד דרך היד הכותבת. לעתים סביב תבנית אחת מופיעים קטעי קריאה רבים. ניתן להתרכז בקטעים נבחרים, וחלק אחר לתת לתלמיד כעבודה עצמית. בדרך כלל ריבוי הקטעים ממחזר תבניות ומוסיף מילים שימושיות ובסיסיות לאוצר המילים.

יש להמחיש ללומד את טכניקות השינון ואת ההישגים שהוא יכול להגיע אליהם בדרך זו. השינון בכיתה ובבית הוא בסיס להתקדמות. השינון יכול להיעשות בעל פה באינטונציות שונות, בהשלמת חלקי משפטים, בסידור מילים למשפטים נכונים, בהמרות של אברי המשפט השונים, בעמידה ובישיבה, בשירה ובחריזה.

מומלץ ללומד העצמאי ללמוד בשלבים: להאזין האזנה ראשונית, כדי לנסות להבין 'משהו'; לקרוא, לתרגם ולהבין את משמעות הקטע והמילים; להקשיב שוב, תוך צפייה בקטע הכתוב; לקרוא בקול את הקטע; להאזין שוב מבלי להביט בקטע; להגיב להפעלה, אם היא מופיעה בסופו של הקטע; לחזור שוב לפי הצורך עד להפנמה במועדים אחרים. למורה מומלץ לתמוך בלמידה העצמית ולהסביר בעוד מועד צירופים או ביטויים שתרגומם המילולי עלול לתעתע.

קטעים, שיעורים ודרכי למידה - דוגמאות

- קטעי המרות בפועל מופיעים בסיכום כל פרק: לאחר האזנה ולמידה בבית אפשר לחזור בכיתה - פרונטלית ובזוגות. אם מעוניינים לאתגר את התלמידים, ניתן להמיר לזמן אחר/ לגוף אחר/ להמיר שם עצם או שם תואר; להפוך משפט לשאלה או שאלה למשפט; להגיב במילה או שתיים למשפט הנאמר. יש להדגים כל הפעלה בצורה פרונטלית לפני ביצועה בזוגות.
לדוגמה קטע המרות מפרק ט', בנושא פרטים אישיים:

קטע 11: פעלים בזמן הווה

להתחתן -

אני מתחתן היום. היא מתחתנת עם משה. הם מתחתנים ביום ראשון. גם צפורה ורבקה מתחתנות בקרוב.

להיוולד -

כל יום נולד פה ילד. כל יום נולדת פה ילדה. בבית החולים נולדים יותר בנים מבנות.

להיראות -

היא נראית טוב. הוא נראה מצוין. הם נראים צעירים. הן נראות צעירות.

להרגיש -

איך אתה מרגיש? איך את מרגישה? אנחנו מרגישים מצוין. הן מרגישות טוב מאוד.

לחיות -

הוא חי בישראל. היא חיה בברצלונה. הם לא חיים ביחד. הן חיות מצוין.

להתאים ל.. -

הוא מתאים לה. היא מתאימה לו. הם מתאימים מאוד. השמלות מתאימות לכן.

- פרק ט"ו עוסק בחזרה על הפועל בהווה, לפי קבוצות. בבית אפשר להאזין לקבוצת פעלים טרם הקניית העבר של אותה קבוצת פעלים. בכיתה, בזמן לימוד העבר של אותה קבוצה - לתרגל היפוך של הדיאלוגים לעבר בצורה הגיונית.
לדוגמה:

קטע 3: לשכוח, לסלוח, לשמוע, לשלוח, לנסוע, ועוד...

לשכוח - שוכח, שוכחת, שוכחים, שוכחות.

ג' - את תמיד שוכחת משהו!

ד' - ואתה לא שוכח?

לסלוח - סולח, סולחת, סולחים, סולחות.

ג' - את סולחת לי?

ד' - אם אתה סולח לי, אני סולחת לך!

לשמוע - שומע, שומעת, שומעים, שומעות.

ג' - את שומעת אותי?

ד' - אני שומעת טוב! ואתה שומע אותי?

לשלוח - שולח, שולחת, שולחים, שולחות.

ד' - אני שולחת לכם הרבה נשיקות!

ג' - גם אני שולח.. עשרה דולר לכל אחד.

לדעת - יודע, יודעת, יודעים, יודעות.

ג' - אתם יודעים את האמת?

ד' - אני יודעת קצת, והוא יודע יותר.

לנסוע - נוסע, נוסעת, נוסעים, נוסעות.

ג' - לאן אתם נוסעים?

ד' - אני נוסעת לתל אביב. הוא נוסע לחולון.

לפתוח - פותח, פותחת, פותחים, פותחות.

ד' - אתה פותח את החלון מימין?

ג' - לא! היא כבר פותחת את החלון משמאל.

לקחת - לוקח, לוקחת, לוקחים, לוקחות.

ג' - את לוקחת את זה? את לוקחת אחד או שניים? אני לוקח שלושה. אפשר לקחת יותר, זה בחינם.

לקבוע - קובע, קובעת, קובעים, קובעות.

ג' - מי קובע לך את הפגישות?

ד' - המזכירה קובעת לי אותן.

- בפרק ט"ז - עיסוק בפועל בעבר גוף שלישי באמצעות אגדות ומשלים. מדובר בשלב למידה שבו מתחילים להקנות את העבר: חשיפה לגוף שלישי עבר והצבת צורותיו מול צורות ההווה המוכרות. הדרך המוצעת כאן: למידה כמעט בעל-פה של הסיפור, האזנה, קריאה, הבנה, סימון הפעלים, חזרה על הקטע בעזרת הפעלים, חיבור שאלות על הקטע, היפוך הפעלים המופיעים בקטע מעבר להווה וההפך. אם הסיפור נלמד בשלב ההקניה של כל הגופים, אפשר להמיר לסיטואציות בגוף ראשון ושני. לדוגמה:

קטע 2: השועל, האריה והזאב / משל עם

אריה, שועל וזאב יצאו ליער לחפש אוכל.
כל הבוקר עבדו קשה.
עד הצהריים תפסו חמור, צבי ושפן רזה.
אמר האריה לזאב:
'עכשיו צריך לחלק הכול'.
אמר הזאב: 'אין בעיה,
החמור בשבילך, השפן בשביל השועל והצבי בשבילי'.
כעס האריה על הזאב, נתן לו מכה ו...כמעט הרג אותו.
אמר האריה לשועל: 'עכשיו אתה תחלק!'
אמר השועל: 'זה פשוט!
החמור בשבילך לארוחת הצהריים,
הצבי בשבילך לארוחת הערב, והשפן בשבילך לארוחת ביניים'.
שאל האריה את השועל: 'איך למדת להיות כל כך חכם?'
ענה השועל: 'למדתי מהזאב'.

- בפרק ג' קטעים אחדים (6-9) העוסקים בנושא ימות השבוע, ופעלים הקשורים לזמן. ההאזנה יכולה להיעשות בבית או/ו בכיתה. ניתן להתחיל מקטע 7, לתרגל את הימים ולהמיר על בסיס הקטע. יש לשנות את היום במשפט הראשון והשאר בהתאם. לנהל שיחות בין זוגות תלמידים בעזרת קטע 6. לנסות להשלים את קטעים 8 ו. 9 כקלזים ואחר כך לתקן תוך האזנה. שיעור חזרה נוסף על הפעלים של הפרק יינתן בעזרת קטע 11 המרות פעלים. לשם המחשה, הנה קטעים 7, 6, 8.

קטע 7

היום יום ראשון

מחר יהיה יום שני,
מחרתיים יהיה יום שלישי,
יום אחר כך יהיה יום רביעי.
אתמול היה שבת,
שלשום היה יום שישי,
יום קודם היה יום חמישי.

קטע 6

ד' - תגיד -

איזה יום היום?

היום יום ראשון, או יום שני?

ג' - זאת טעות!

היום יום שלישי.

ד' - תגיד -

איזה יום היום?

היום יום רביעי, או יום חמישי?

ג' - זאת טעות!

היום יום שישי.

ד' - תגיד -

איזה יום היום?

היום שבת, או יום ראשון?

ג' - היום שבת, יום מנוחה.

ד' - איזה כיף...

שימו לב!

תגיד! תגיד! תגיד!

משה, תגיד!

רבקה, תגיד!

משה ורבקה, תגיד!

קטע 8

איך עובר השבוע ...

ביום ראשון עובדים או לומדים,

ביום שני לומדים או עובדים,

ביום שלישי, רביעי, חמישי אותו הדבר.

ביום שישי מתכוננים לשבת,

בשבת נחים.

ככה עובר השבוע.

- בפרק ה', בקטעים 6-12, יש עיסוק בנושא מילות יחס של מקום. מומלץ להקדים בתנועה (בעזרת הידיים, בעזרת חפץ וכדומה ...) את הקניית 'על' 'מעל', 'מאחורי' ה...; 'מתחת ל...' 'בין' ל...; 'על יד' לאחר מכן יילמדו הקטעים בבית ו/או בכיתה. ניתן ליצור קלזים מקטעים מתאימים. הנה לדוגמה קטע 6.

קטע 6

אני מחפש ולא מוצא

ג'- אני לא יודע איפה זה.
אני מחפש ולא מוצא,
זה לא פה וזה לא שם.
ד'- אולי מאחורי המקרר?
ג'- זה לא מאחורי ולא לפני המקרר.
ד'- אולי למטה, מתחת למיטה?
ג'- זה לא מתחת למיטה ולא על המיטה.
ד'- אולי למעלה, על הארון?
ג'- זה לא על הארון ולא מעל לארון
ד'- אולי בחצר? בחוץ?
ג'- לא! זה לא בחוץ ולא בפנים.
ד'- תסתכל טוב!
בין הדפים על השולחן?
זה בטח פה מול הפנים!
על יד... בין כל הדברים...
אני יודעת -
זה אצלך!!!
זה בתוך התיק שלך!!!

באותו הפרק - פרק ה' - טיפול במילת היחס 'אצל'. לדוגמה קטע שניתן לתרגל על חפצים שונים.

קטע 7

זה לא אצלי

ג'- זה לא אצלי!
אולי זה אצלך?
ב'- מצטער, זה לא אצלי.
ג'- אולי זה אצלך?
ד'- מצטערת, זה לא אצלי.
ג'- צריך לראות, אולי
זה אצלו,
אולי אצלה?!

שימו לב:

אצלי, אצלנו,
אצלך, אצלך, אצלכם, אצלכן,
אצלו, אצלה, אצלם, אצלן.

דברי סיכום

כתיבת הספר משקפת שיטת לימוד גישה לימודית שבה נקטתי בכיתות א' ו-ב'. תבניות הלשון ואוצר המילים הוקנו באמצעות שירים, חלקי שירים חרוזים, מבעים, סיפורים ותנועה אשר הציגו בקלילות ובחן את החומר הנדרש, בהקשרים ובשפה ילדית אותנטית. כל אלה שוננו ונלמדו היטב בדרכים שונות. המחזור בוצע באמצעות הפעלות דיבור. הפעלות המחזור, שגם בהן היה אלמנט משנן החוזר ומקנה, אפשרו ביסוס וחיזוק מילים ומיליות מפתח ותבניות שונות. רוב הזמן בכיתה הוקדש לפעילות שינון ו/או דיבור. התלמיד נדרש ללמוד ולזכור היטב קטעים שונים כמות שהם, להיבחן עליהם תכופות ולהגיש בכתב מדי יום את אשר בוצע בכיתה ותורגל בהפעלות הדיבור.

החומר הנכתב חרוז בקלילות, מכיל סדרות מבעים בנושאים שונים והפעלות משננות, והוא מוקלט כדי שהתלמיד יוכל לחזור ולשנן בבית קטעים, תוך האזנה לקריאה במבטא ובהגייה מדויקים. אני תקווה שיעשה בו שימוש, שאכן מורים ותלמידים יפיקו ממנו תועלת וכי הכוונה לזרז את הלמידה ולעשותה יעילה ונעימה תושג.

לשאלות ובקשות ניתן לפנות אל מחברת מאמר זה - shlomitgm6@gmail.com

לקריאה נוספת בנושא מבעי דיבור, ראו **הד האולפן החדש**, 90, מאמרי 'משפטים בצורות':

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/B3605382-42D5-4388-9821->

[19727E55D86C/88300/ShlomitGeva13.pdf](http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/B3605382-42D5-4388-9821-19727E55D86C/88300/ShlomitGeva13.pdf)